

Milovan Gavazzi

JEDAN PRETEČA SLAVENSKE ETNOLOGIJE I NJEGOV HRVATSKI SURADNIK
/Izvod iz predavanja/

Prikazan je sumarno život a napose mnogostrana djelatnost Karla Gottloba v. Antona /1751 - 1818/, njemačkog domoroca iz Gornje Lužice. Uzrastao među idejama Herdera, Goethea pa prosvjetiteljstva uopće, zarana se s entuzijazmom obraća proučavanju slavenskih naroda, njihovih jezika i kultura. Za tu je svrhu bio u vezi s vrlo brojnim tadašnjim stručnjacima, historicima, jezikoslovcima a napose poznavacima narodnoga života, kulture i jezika različitih slavenskih naroda. Osobito su ga privlačila pitanja iz slavenske davnine, mitologije, običaja i sl. Tako je nastalo najznačajnije Antonovo djelo "Erste Linien eines Versuches über der alten Slawen Ursprung, Sitten, Gebräuche, Meinungen und Kenntnisse" /Prvi obrisi pokušaja oko podrijetla, navada i običaja, mišljenja i znanja starih Slavena - I-1783, II-1789/.

Prije izdanja drugoga sveska Anton se obratio za pomoć da mu se saopće novi potrebni podaci iz mnogih tada još slabo ili nikako poznatih grana kulture i života, povijesti i jezika slavenskih naroda još daljim stručnjacima ili dobrim poznavacima na tim područjima - među njima i zagrebačkom isusovcu Martinu Saboloviću. Kao što su mu tada iz Slovenije poslali tražene podatke B. Hacquet, iz Slovačke A. Ribay, tako mu iz Hrvatske šalje Sabolović nešto podataka o književnosti /iz kojih se vidi, da je pratio ne samo izdana djela u užoj Hrvatskoj nego i u Dalmaciji pa citira na pr. i nekoliko stihova iz A. Kačića/, no napose etnografsku građu sa područja kajkavske Hrvatske. Veći dio te građe Anton je unio u drugi svezak svojega djela /tako o ladaricama, koje obilaze na dan sv. Ivana po donjem dijelu tadašnjega Zagreba, o seljačkim svadbenim običajima dosta iscrpno iz nekoga kajkavskog kraja, o nekim glazbenim instrumentima i dr./. No jedan dio te Sabolovićeve građe ostaje u par pisama, upućenih Antonu /dosad neobjelodanjenih, čuvanih u arhivu gornjolužičkoga naučnog društva u Görlitz/ - a tu ima danas dragocjenih podataka. Takav je na pr. potpun opis pluga s narodnim nazivljem /uz crtež, jamačno Sabolovićev, negdje iz kajkavske Hrvatske - prvi te vrste kod nas poznat, iz 1786. g./, dosta iscrpan opis dudu /kojim dopunja nešto, što je Anton o njima zabilježio u prvom svesku "Erste Linien"/. Tu prihvata Sabolović priliku da se osvrne na neke netočne podatke u prvom svesku "Erste Linien", koje je Anton u dobroj vjeri ponovio

po nekim drugim autorima /Schlözneru, Taubeu/ a stanje u Hrvatskoj i Slavoniji i hrvatsko stanovništvo prikazuju u nekom lošem svijetlu. Tako Anton lojalno bilježi /u prijevodu/: "Gosp. Sabolović mi je saopćio, da je pogrešna vijest o rastrkanim kućama po selima u Hrvatskoj..." jer po Saboloviću "Mnogo zastranjaju od istine Taube i Schlözner kad izmišljaju da su kuće u Hrvatskoj i Slavoniji svagdje rastrkane, jer osim gradova i varošica i sama sela nerijetko broje i po 100 kuća. I to je istina, da na selima pojedini domovi imaju svoju okućnicu i blizu vrt, pa odatle biva da jedan dom nije uz drugi, kako je obično u gradovima...". Ili na drugom mjestu: "Opet griješi Schlözner, kad lijenim Hrvatima pripisuje da sve poslove prepustaju ženama. Brinuti se oko kućnoga vrta, čistiti kuću, kuhati, šivati, tkati kod nas su izrazito ženski poslovi, a orati, sijati, obarati drveće, voziti, kositi muška je stvar; napokon žeti, mlatiti i drugo, zajedničko je obojima. A ovo sam jedino kod Siska vidio: kad se prevoze čamcima preko Save ili Kupe, muškarci su običavali sjediti ili ležati u čamcu, dok žene veslaju."

Neki nedostatni podaci u prvom svesku Antonova djela nukuju Sabolovića da ih valjano dopuni, pa Anton to prema njemu u drugom svesku objavljuje, na pr. /ne u potpunosti/ i ono, kako Sabolović opisuje plesanje kola: "Kolo je poznato svim ovdašnjim narodima - uhvativši se međusobno u krugu za ruke tako skaču, da nakon što učine tri brža koraka ulijevo, vraćaju se polaganije jednim /korakom/ udesno. Drukčije pak ponajviše muškarci, kad sami skaču, nakon što su učinili tri koraka ulijevo, malco zastanu pa desnu nogu zabace prema sredini kruga. A uz kolo se i pjeva tako da jedna strana kola započne a druga uvijek ponavlja kiticu /|/".

Treba dati priznanje i hvalu Martinu Saboloviću za samu građu saopćenu K. G. Antonu, a i za primjer, koji može dati i sadašnjim etnografima, kad je prije gotovo 200 godina umio onako bilježiti pojave iz našega narodnog života i kulture, kako je to činio - pa ako se i traži danas više od toga, svestrano i temeljito uočavano, može on nesumnjivo biti primjer i kritičnosti i konciznosti u radu ove vrste.

A Karlu Gottlobu Antonu se mora zaželjeti još dostojniji spomenik nego je ono nešto leksikonskih natuknica, članaka i osvrtu na njegov tako plodni život i pobude i primjer, koji je dao taj zaneseni "prijatelj Slavena" /kako ga je nazvao njegov ugledni suvremenik i kritičar Josef Dobrovský/ upornim proučavanjem slavenskih jezika, literatura, kulturnih nastojanja i napose narodnoga života i tradicija, ovih s ciljem da prikaže život i kulturu Slavena u davnini pa tako postaje svoje vrste prethodnik Pavla Josefa Šafařika i L. Niederlea.